

pedig 34 500-ról 40 598-ra növekszik. És bizony nagyon kellenek ezért is az új és a bővülő üzemek, mert akkorra újabb haterzer embernek munkaalkalmat kell adni.

S ragadhat tovább bennünket az új ájer, mert van ma és lesz holnap is minek nekiveselkedni, hogy a város legújabb kori történetének lapjairól az utókor is olyat olvashasson, ami nagy akarásokra serkenti.

VARGA IMRE

EGYMÁSRA MÁSOLT BESZÉLGETÉSEK*

— ...nem vennénk zokon, ha te, mint *szomszéd*, írnál egy kis érdekességet Békéscsabáról. Elvégre tudod, hogy 1968. Békéscsaba újratelepítésének 250. éve, és hogy 1918-ban lett város. Tehát...

— Írhatok szubjektíven is? *Lukács György* mondta a minap: ha az embernek egy asszony közömbös, akkor nem fog hozzá verset írni.

— Riport vagy útirajz nem lehet szubjektivizmus nélkül?

— Nehezen. Értékelését adni dolgoknak, eseményeknek, terveknek — ez elkerülhetetlenül magával hozza. És hiába vagyok „szomszéd”, azért ha kívülről látom, ítélek, érzékelem is immár több mint negyedszázada Békéscsaba (főként kulturális) életét, mégis *elfogult* vagyok irányában. Igaz: *szülőpátriám* iránt is, aztán *Gyula*, *Szeghalom*, *Orosháza* iránt is. Mégis valahogy az indíttatásom innen is tápláltatott. A sárréti tanyasi világból kilépdelt parasztfiú, idő előtt kikerülve a debreceni kolégium cótusából, munderba gombolt lélekkel, itt lelt barátokra, nőkben és férfiakban egyaránt, akik a *Kelet Népe*, aztán a debreceni *Tiszántúl*, meg aztán *Illyés*, *Veres* műveivel tartották benne elevenen a holnap hitét. Szóval Békéscsaba nekem személyes ügyem is, és ezért...

— Akkor könnyebben tudod kanyarítani a szót arra: éreztél-e abból valamit, ami jogán-okán Békéscsabát évtizedekkel ezelőtt „kis Nagyvárad”-nak nevezték?

— Mint vendég, aki talán nem is önszántából vendégeskedett a II. világháború éveit alatt Békéscsabán, elmondhatom, hogy életem ritkán napfényes óráiban is találkozhattam olyan értelmiségiekkel, akik vagy akiknek elődei *Adyt* Tevánhoz csalták, *Bartók*knak, *Kodály*knak, *Móricz*knak, *Szönyi* Istvánnak, *Aba-Novák*knak jelentettek közönséget és értő táborot. Tehát valóban élt, lélegzett itt az a városi *értelmiségi-polgári* réteg, amelyik megértette az új idők új dalait. Ugyanakkor kialakultak azok a legális vagy illegális *munkásmozgalmi* szervezetek, gócpontok is, amelyekben *Achim L. András* óta gyűlt, halmozódott az energia az új társadalmi rend, a *szocializmus* megvalósításához. Az értelmiségi radikalizmus és a munkásmozgalmi bázis párhuzamos megléte a városiasodás bizonyos általános jellemzője, ami feltételez némi összefüggést is.

— Ekkora bemelegítés után talán igazán magad is nekifoghatnál a város pillanatnyi kulturális helyzetének felméréséhez.

— ...legizgalmasabbnak mindenestre azokat a terveket tartom, amelyeket a város maga elé tűzött a 250., illetve az 50. jubileum megköszöntésére. Hallhatnánk ezekről valamit, ami nem olyan mint a többi, hasonló helyzetben levő városé?

— Mindenestre a múlt év decemberében már a tanács elé került egy részletes tervezet, megfelelő indokolással, kellő költségvetéssel. Talán nem is sorolom a megszokottakat, miszerint: elkészítettük a város új *címerét*, áprilisban *ünnepi tanácsülést* tartunk, amelyen méltó *plakettel* tiszteljük meg a városért sokat tett helybelieket és elszármazottakat, felállítjuk a Körös-parton a munkásmozgalmi találkozóhely *emlékművét*, az úttörők, középiskolások kutatják a *helytörténet* emlékeit, amint ez szokás máshol is.

* Varga Imre író, a Szocialista Művészetért szerkesztője Békésen született 1919-ben. Békéscsaba kulturális eseményeiről gyakran ír kritikákat, riportokat.

— Sajátos kiadványokra gondolnak talán?

— Nyilvánvaló. Itt működik a Tevan és gyomai előd után a *Kner Nyomda*, itt van egy tucatnyi szerzőből álló gárda. Még 1967 nyarán elrendeztük, hogy dr. Székely Lajos szerkesztésében 15 kutató, akik közül 6 Békéscsabán lakik ez idő szerint is, tanulmányt készít az általa legjobban ismert várostörténeti kérdésről. Hogy csak pár nevet idézzek: *Tábori György*, *Szabó Ferenc*, *Dankó Imre*, *Dér Endre*, *G. Vass István*, *Kristó Gyula* (akinek szerkesztésében most jelent meg különben a *Békés megyei olvasókönyv* első kötete), *Gazdapusztai Gyula* és még mások. A kötet várostörténeti tanulmányok jelzéssel 1969 végére minden bizonnyal napvilágot is lát.

— Ezek a tanulmányok nyilván nem szólnak a szélesebb nyilvánosság számára. Gondol a város feltehetően olyan kiadványokra is, amelyek másokhoz is eljutnak...

— Tervezzük a Kner Nyomdával közösen egy olyan *képeskönyv* megjelentetését, mely művészi fényképekben megmutatja a város és környéke szépségeit, érdekességeit, a csabai nép munkáját, életét, küzdelmét, ugyanakkor méltó irodalmi veretben a várostörténet egyes részeit is elolvashatják a képek mellett az érdeklődők. *Cseres Tibor* írásművészete rangot ad a kötetnek, egyúttal garantálja sikerét is.

— És mi újság a megyei könyvtárban?

— Nem olvastad a *Könyvtáros* idei 2. számában *Sallai István* és *Szabados László* cikkét róla? Abban minden lényeges benne van.

— Olvastam. De a könyvtár harmonikus egysége, az az esztétikus szabad polcos olvasórész, a gyermekkönyvtári részleg, ahol a versbarátok klubja tartja összejöveteleit, olykor oly zsúfoltan, hogy a lépcsőn is hallgatók ülnek, a zenehallgató-stúdió egyszerűen — van.

— Nem láttad, hogyan épül mellettünk a hol ifjúsági, hol művelődési háznak mondott új palota, meg az új szálló? Nem tudod, hogy a könyvtár egyik épületét lebontják, mert kell a helye? És hogy a mellette levő ház átadásával is marad a helyzet ugyanilyen?

— A megyei könyvtárról *sok és csak jót* hallottam. Tudom, hogy az 1965-ös svéd könyvtárosnő is milyen lelkesedéssel írt róla. Soroljam, hogy hogyan hozzák ide azokat, akiknek *valamit* akarnak mutatni?

— Csak ám egy könyvtárat soha sem aszerint lehet megítélni, hogy milyen a pilanatnyi helyzete, hanem gondolni kell arra: *mire lesz ez jó tíz év múlva*. Köztudott, hogy milyen arányban nő a könyvtermés a világon, és ennek elhelyezése, kezelése az elkövetkező időben hatványozottan fokozza a terheket.

— Remélem, ebben a szép könyvtárban most nem panaszokat hallok.

— Nem. Csak értsd meg te is, és értesd meg az olvasóiddal is, hogy látni kell a fától az erdőt is. *Sallai* és *Szabados* nem véletlenül írták le idézett cikkükben, hogy a *kaposvári* és *szombathelyi* könyvtárakkal összevetve a békéscsabai könyvtár hasznos alapterülete már *csupán felényi* a másik kettőének. Szép most a könyvtárunk, de mi már arra gondolunk: *mi lesz holnap*.

— Aggályoskodással nem növtethetjük meg termetünket egy ujjnyival sem.

— Nem is. De ha nem szereplünk a tervekben, akkor világos előttünk: *tűnő rajtunk a város*, elmaradunk a könyvtárügy általános fejlődése mögött. És soroljam, hogy raktáraink máris zsúfoltak, a szállítás viszont fizikai erővel, *kézben* történik, gépesítésre nincs lehetőség? Nem sorolom.

— Így is feljegyeztem. Vagy talán már... érződik a homokszem a görgők között?

— Á, nem. A dugattyúk teljes gözzel járnak. *Lipták Pál*, a Kossuth-díjas igazgató és festőművész ma is olyan törődő és fáradhatatlan, mint eddig volt. A *munkatársak* is. A négy kör: a versbarátoké, a kertészeké, a háziasszonyoké és a fotósoké rendszeresen működik. A lemezhallgatóban sztereohallgatókon lehet valódi koncert-élményben részesülni. Csupán a *kertész szakkörünkbe* 300 tag jár el. Tudod, mi az? Háromszáz ember, aki már nemcsak a lakásában támaszt igényt, de a *lakás körül* is igényes! A városkép szépítéséhez járul hozzá, arról nem is beszélve, hogy a magán-kertek egészséges gondozása biztosítja a nagyüzemi kertgazdálkodás egészségvédelmét is... És hogy a mezőgazdasági könyvek íránt mekkora ezeknek az embereknek az érdeklődése, az kettős öröm: a szakmai ismereteket is elsajátítják, de a könyvtár jó hírért is terjesztik.

— Olykor nem párhuzamos eme népművelői ténykedések a januárral megindult *megyei művelődési ház* fungálásával?

— Nyilvánvalóan magunk is jól tudjuk: amit csinálunk, azt nem egy esetben a megyei művelődési háznak kellene folytatnia. Ám azt is tapasztaljuk, hogy egy-egy előadásunk, amit a volt Balassiban újból megrendeznek, ott is telt házat vonz, miként nálunk. Nem tagadjuk egy pillanatra sem, hogy a fotokörnek, a kertész szakkörnek, de tán még a versbarátok körének, vagy ahogy hivatalosan mondják: irodalmi klubnak, *amoda* volna a helye. Ám Csabán ezekre annak idején igény volt,

más nem csinálta meg, vagy *így* nem csinálta meg, miként ez a könyvtáros kollektíva, ezért alakultak ki, nőttek meg ekkorára, váltak *itt* hagyományossá. Ha átköltöznek oda, szívünk vérzik majd, ha értelmünk meg is érti. De hát egyelőre erre is, arra is szükség van. Nagy ez a város, elbír egy-két kulturális „benzinkutat...”

— És innen átlépünk most az irodalom másik megszentelt hajlékába, a színházba. Nincs is messze, és örömmel látja az ember, hogy ha Luca széke módján is, de az újjáépítése elkészült. Méghozzá kívülről is kisubickolták — végre. Igaz, a fáma Rabelais tollára illő sztorit emleget az újjáépítéssel kapcsolatban, miszerint a mérnök úr elfeledte a csatornakapacitást konkrétan kiszámolni, és „vadházasságra” kötötte őket a Csaba szállóval; ebből „kifolyólag” olykor gargantusi áradás intéződik Thália csarnoká ellen. No de ez semmi — mondjuk mi. A fő az, hogy meg nem szűnő áradattal ostromolják a csabaiak a pénztárt az *édes Piroskámért*, segítve a bevételi előirányzat summás teljesítését. Amire — magunk közt szólva — duplán szükség van, még ha hivatalosan és országosan úgy is állapítottat meg a követelmény, hogy aztán az ellátottsági színvonalból jottányit sem engedni... Hát hogy az árrendezéssel azért az olló szára kicsikét széjjelebb nyílt, mint reméltük, ezt nem tagadja ma már senki, no de Piroška százasai majd összebb húzzák ezt a rést. Így van?

— Nem panaszkodhatunk a bevételek alakulására. A *tájékozás* sem esett vissza túlságosan. Inkább az aggaszt, hogy Piroskánk könnyen eltolhatja az *Otello* bemutatását, esetleg *Biedermann*, a *gyűjtogató* másorra kerülését is.

— Most én mondom, nem aggodalmaskodjunk. Hiszen Piroška első szálláshelyéről olyan hírek szállingóznak, hogy két hónapra táblás házat adtak el előre. Ha ez kell, akkor...

— No, nem kell azért Piroskánkat úgy diffamálni, mint egy kikoszarozott szep-tevőnek a fitytet hányó hölgyet. A maga szektorában tisztos darab ez. A közönség például jól vizsgázott, ha szabad így mondanunk, *Baranga* román író darabjának, a *Barátom*, a *miniszter*-nek megtekintésével is, hiszen több előadást kellett adnunk belőle, mint amennyi terünkben szerepelt. Külön örömeinkre szolgált, hogy a csabai újságírók többször is megtekintették, és harsányan derültek rajta, mindig felismerve *másik* kollégájuk vonásait. Mondom, *mindig a másikat*...

— Mi az igazság abból a fővárosi híresztelésből, hogy a csabai *szimfonikus zenekar* letette a vonót?

— Az az igazság, hogy február 26-án a színházban megtartottuk Josef *Haydn*-estünket, *Mező László* és *Holpert* János közreműködésével. Kicsikét összebb kell húznunk a derékszíjat, mert jó harmaddal csökkentették a zenekar fenntartására szánt összeget, viszont az eddigi utazó kiségitőket az idén már nem foglalkoztatjuk. A fenntartó gazda szerepének átszervezése megkurtyította a hagyományos *munkás dalegylet* büdzsáját is, de úgy vagyunk vele, mint a fák: ha az egyik öreg ág száradozik, a fa életereje új hajtásban tör a fény felé. *Sárhelyi Jenő* megszervezte a középiskolások vegyeskarát. S ez úgy „szól” máris, hogy ezennel van szerencsénk meghívni a városi tanácsház udvarán tartandó egyik szabadtéri koncertünkre, ahol fellépnek. Élmény lesz... Különben elég sokat cikkeztek már a város és a megye zenei életéről, *Halnagyi Lászlót* például ezért a szervező munkájáért tüntették ki a Kiváló népművelő címmel múlt évben. Éz mindent kifejez.

— És a *képzőművészet*?

— Azzal kell és érdemes kezdenem, hogy március legvégén megnyílt városunkban a *XI. Alföldi Tárlat*. Közel ötven művész másfél száz alkotása kapott helyet a Munkácsy-múzeumban.

— Mi az igazság abban, hogy mint a Népújság március 7-i számában megjelent cikk címében írja: „*Mintha megtorpant volna az alkotói kedv*”?

— Ez nem Békés megyei vagy békéscsabai képzőművészekre vonatkozatható kizárólag. Az új helyzetben bizonyos tanácsalanság, feszültség *általában* keletkezett a képzőművész berkekben. Inkább a lehetőségek körének tágulása érdekelhet első-sorban. Részben a hivatásos művészek közösségi életének mindennapos lehetősége: *legyen végre klubélet*, részben a társadalommal való rendszeresebb, közvetlenebb érintkezés lehetőségei: *több tárlat*, több úgynevezett *közérdekű magánkiállítás* megteremtése. Nagy itt a művelődési otthonok felelőssége és lehetősége. A *Szakszervezetek Békés megyei Tanácsa* például minden évben megtarthatná a megyei *pedagógus-művészek tárlatát*. Híre járt, hogy Szolnok megyében egyik festővel szerződést kötött az egyik ottani nagy vállalat. Erre itt nincs lehetőség? Itt ne akadna mecénás? Mert *nemcsak a megyei, városi tanács, esetleg az SZMT tiszte, hogy műalkotásokat vásároljon*, mások is megtehetnék...

— Aprópó, közbeszólva: nem gondolod, hogy ez a városkép hovatovább egyáltalán nem lesz ünnepi, görög tüzes, sokkalta inkább ama címet viselhetné: *békéscsabai városatyák és egyéb művészeltek örömei és problémái 68 tavaszán*.

— Tudod mit? Harminc évvel ezelőtt nem is álmodtuk volna, hogy egyszer valahára *efféle* gondok teszik telítetté óráinkat. Hogy Csabán itt is, ott is *efféle* város-
atyai gondok, viták, *gazdai* problémák foglalkoztatják az embereket, azért érzem
leginkább méltónak az ünnepi évfordulókhoz, mert ezek az emberek, ez a félszáz-
ezer ember *tudja*, amit mi csak *buzgón hittünk*, hogy mindez közelesen megoldható,
mindez a fejlődésünk egyik lépcsőfoka csupán...

GÁDOROSI VASS ISTVÁN

PAPP JÁNOS: A BÉKÉSCSABAI SZÍNÉSZET TÖRTÉNETE*

A felszabadulás óta egyetlen vidéki városban született összefoglaló színészettör-
téneti munka — és ez Békéscsaba.

Hogy megértsük, miről is van szó, mindenekelőtt a munka méreteiről és jellegéről
kell szólnunk. A négykötetes, összesen mintegy 26 ív terjedelmet kitevő mű, mely az
1851—1944 között eltelt csaknem száz év színészeti eseményeit (tehát a különböző
vándortársulatok, vendégművészek és műkedvelők fellépéseit) mutatja be, már eleve
tiszteletet parancsol. Ez a tisztelet csak fokozódik a szerző hallatlan alaposágát, pon-
tosságát, anyaggazdagságát látva.

Az egyes kötetek felépítése a következő: a fontosabb eseményeket évről évre nyom-
mon követő szöveges rész után egy, a teljesség igényével megírt részletes adattár kö-
vetkezik, mely tartalmazza a Csabán megfordult társulatok igazgatóinak felsorolását,
a társulati névsorokat, a vendégművészek neveit, a műkedvelő csoportok névsorát, a
mindezek által bemutatott színdarabokat, valamint a névmutatót.

A kötetekből megtudjuk, hogy a korábban valószerűleg már megjelent csoportok
szereplése után 1851-től mutatható ki Békéscsabán vándortársulatok rendszeres fel-
lépése — bár még ezután is előfordult, hogy egy-két évig semmi színészeti eseményre
vonatkozó adatunk nincs. A határozott előrehaladást mutatja azonban, hogy 1879-ben
Csaba akkori vezetői és lakói indokoltan érezték egy korszerű színházteremmel ren-
delkező Vigadó felépítését, amelyet később, 1912-ben átépítettek: a színpadot magna-
gyobbították, zsinórpadlással, mozgatható díszletekkel látták el. A színjátszás ob-
jektív feltételei tehát — vidékünk általános elmaradottságát tekintve — aránylag ko-
rán megteremtődtek. Korábban, mint az akkor megyeszékhely Gyulán, vagy néhány
más környező városban.

Ezt az adottságot a különböző vándortársulatok és műkedvelő csoportok válta-
kozó sikerrel használták ki. Két ízben emelkedett városunkban a színjátszás az átlagos
szint fölé: az I. világháború idején, amikor Szendrey Mihály aradi társulata szere-
pelt éveken át rendszeresen, majd az 1920-as években, amikor csaknem egy évtizeden
át Kiss Árpád aránylag színvonalas műsort bemutató társulatának biztosított a város
évente 4—4½ hónapos — anyagi és erkölcsi sikert biztosító — szereplési lehetőséget.
Sőt ugyanebben az időben sikerrel rendezett néhány hetes fellépéseket a kiváló erő-
ket felvonultató, s világirodalmi és hazai remeket bemutató Országos Kamaraszínház,
Országos Operastaggione, Országos Művész Színház stb. Nem csoda hát, ha ebben az
időben már felvetődött a gondolat: Csaba egy önálló szintársulatot is el tudna tar-
tani. A csúcspontok mellett azonban mélypontok is voltak: az 1860-as években az
elsekélyesedés, a ripacskodás, az 1930-as években pedig az igénytelen operett-dömping,
mely, mint a gyér látogatottság mutatja, már a vidéki közönséget sem elégítette ki.
Említésre méltó még, hogy városunkban többször felléptek olyan színészmagyságok,
mint Molnár György, Újházi Ede, Blaha Lujza, Jászai Mari, Beregi Oszkár, Márkus
Emília, Bajor Gizli, Odry Árpád, Somlay Artúr és mások, s hogy az itt rendszeresen

* G. Vass István a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum munkatársa.